

Trestněprávní ochrana úředních osob a trestné činy úředních osob

Trestní právo a výkon veřejné správy

přednáškou provází J. Provazník

Struktura přednášky

- Výklad pojmu úřední osoba
 - historický exkurs
 - konstrukce ochrany a odpovědnosti úředních osob
 - výčet úředních osob
- Trestné činy proti úředním osobám
 - násilí proti úřední osobě
 - vyhrožování s cílem působit na úřední osobu
 - další trestné činy proti úředním osobám
- Trestné činy úředních osob
 - zneužití pravomoci úřední osoby
 - maření úkolu úřední osoby z nedbalosti
 - „nepravé úřední trestné činy“

Výklad pojmu úřední osoba – historických exkurs

- V historických dobách ochrana úřednictva odvozena od ochrany panovníka, stavů či církve
- Význam přísahy – porušení se trestá, nositel ochraňuje
- Silná ochrana před nařčením z neřádného výkonu
- Ochrana před ucházením se o úřad za života úředníka
- Přísné tresty za výkon pravomocí v rozporu s přísahou

Výklad pojmu úřední osoba – 1852-1950

- Zákon č. 117/1852 ř. z., zákon trestní o zločinech, přečinech a přestupcích
- § 101 věta druhá: *„Za úředníka pokládati se má ten, kdo mocí příkazu veřejného, přímo nebo nepřímo daného, ať jest pod přísahou čili nic, povinen jest, obstarávati práce vlády.“*
- § 102 – i soudce, notář, advokát

Výklad pojmu úřední osoba – 1950-2010

- Zák. č. 86/1950 Sb., trestní zákon a zák. č. 140/1961 Sb., trestní zákon – **veřejný činitel**
- § 75 odst. 10 zák. č. 86/1950 Sb.:
- *„Veřejným činitelem je ten, kdo obstarává veřejné věci, byv k tomu povolán;*

za těchto podmínek je veřejným činitelem zejména

a) **člen národního výboru, jiný podle zákona zvolený zástupce lidu, soudce z lidu, funkcionář lidového družstva,**

b) **státní zaměstnanec,**

c) **řídící nebo rozhodující zaměstnanec státního, národního, komunálního nebo jiného veřejného podniku anebo lidového družstva,**

d) **příslušník branné moci nebo jiného ozbrojeného sboru, nebo**

e) **orgán povoláný chránit nebo zajišťovat bezpečnost lidí a majetku anebo provádět svým osobním úkonem rozhodnutí veřejného činitele.“**

§ 89 odst. 9 zák. 140/1961 Sb. v posl. znění

*„Veřejným činitelem je **volený funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník orgánu státní správy a samosprávy, soudu nebo jiného státního orgánu nebo příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru, soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti, sepisování exekutorských zápisů a při činnostech vykonávaných z pověření soudu podle zvláštního právního předpisu, pokud se podílí na plnění úkolů společnosti a státu a používá přitom pravomoci, která mu byla v rámci odpovědnosti za plnění těchto úkolů svěřena. Při výkonu oprávnění a pravomocí podle zvláštních právních předpisů je veřejným činitelem také fyzická osoba, která byla ustanovena **lesní stráží, vodní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží.**“***

§ 89 odst. 9 zák. 140/1961 Sb. v posl. znění

*„K trestní odpovědnosti a ochraně veřejného činitele se podle jednotlivých ustanovení tohoto zákona vyžaduje, **aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s jeho pravomocí a odpovědností.** Funkcionář nebo jiný odpovědný pracovník státního orgánu, samosprávy, ozbrojených sil nebo ozbrojeného sboru cizího státu, se za těchto podmínek považuje za veřejného činitele, pokud tak stanoví vyhlášená mezinárodní smlouva, kterou je Česká republika vázána.“*

§ 127 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

„(1) Úřední osobou je

a) **soudce,**

b) **státní zástupce,**

c) **prezident České republiky, poslanec nebo senátor**

Parlamentu České republiky, člen vlády České republiky nebo jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci,

d) **člen zastupitelstva nebo odpovědný úředník územní samosprávy, orgánu státní správy nebo jiného orgánu veřejné moci,**

e) **příslušník ozbrojených sil nebo bezpečnostního sboru nebo strážník obecní policie,**

§ 127 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

- f) **soudní exekutor při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce,**
- g) **notář při provádění úkonů v řízení o dědictví jako soudní komisař,**
- h) **finanční arbitr a jeho zástupce,**
- i) **fyzická osoba, která byla ustanovena lesní stráží, stráží přírody, mysliveckou stráží nebo rybářskou stráží, pokud plní úkoly státu nebo společnosti a používá při tom svěřené pravomoci pro plnění těchto úkolů.“**

§ 127 zák. č. 40/2009 Sb., trestní zákoník

„(2) K trestní odpovědnosti a ochraně úřední osoby se podle jednotlivých ustanovení trestního zákona vyžaduje, **aby trestný čin byl spáchán v souvislosti s její pravomocí a odpovědností.**

(3) Úřední osoba **cizího státu** nebo **mezinárodní organizace** se za podmínek uvedených v odstavcích 1 a 2 považuje za úřední osobu podle trestního zákona, **pokud tak stanoví mezinárodní smlouva nebo pokud se souhlasem orgánů České republiky působí na jejím území; tento souhlas se nevyžaduje, jde-li o úřední osobu mezinárodního trestního soudu, mezinárodního trestního tribunálu, popřípadě obdobného mezinárodního soudního orgánu, které splňují alespoň jednu z podmínek uvedených v § 145 odst. 1 písm. a) zákona o mezinárodní justiční spolupráci ve věcech trestních.**“

Konstrukce ochrany a odpovědnosti úřední osoby

- Status úřední osoby dle § 127 odst. 1
a zároveň
- Souvislost činu (ať úřední osoby či proti úřední osobě) s její pravomocí a odpovědností
- Ochrana rozšířena § 327 odst. 1 TrZ – u trestných činů násilí proti úřední osobě a výhrůžky s cílem působit na úřední osobu se poskytuje ochrana i osobě, která vystoupila na podporu úřední osoby

Souvislost s pravomocí a odpovědností

- Spáchala porušením svých povinností úřední osoby
- Příp. jí tento status při páčání pomohl (např. přístup k interním databázím)
- Čin na ní byl spáchán právě proto, že je úřední osobou
- Není rozhodné, zda byl čin spáchán při výkonu, v aktivní službě atd.
- Nepatří sem např. trestné činy motivované osobními vztahy (např. žárlivost, nepřátelství), světonázorem (např. útoky z nenávisti rasové, náboženské atd.)

Pojem pravomoci úřední osoby

Prvek mocenský

- možnost vynutit si na recipientovi pravomoci, aby respektoval vůli úřední osoby
- právní řád prosazení této vůle zajišťuje

a zároveň

Prvek rozhodovací

- autoritativní rozhodování o právech a povinnostech recipienta (nerovné postavení)

Soudce

- Zák. č. 6/2002 Sb., o soudech a soudcích
- Jmenuje je prezident republiky
- Funkce je bez časového omezení, zaniká koncem roku, v němž soudce dovršil 70 let), vzdáním se, kárným odvoláním...
- § 76 *„Pro činy spáchané při výkonu funkce soudce nebo v souvislosti s výkonem této funkce lze soudce trestně stíhat nebo vzít do vazby jen se souhlasem prezidenta republiky.“*
- Soudce Ústavního soudu?

Státní zástupce

- Zák. č. 283/1993 Sb., o soudech a soudcích
- Jmenuje je ministr spravedlnosti
- Funkce je bez časového omezení, zaniká koncem roku, v němž státní zástupce dovršil 70 let, neslučitelností funkcí, kárným odvoláním, odsouzením za úmyslný trestný čin či za nedbalostní trestný čin k NEPO trestu
- Žádná imunita

Prezident republiky

- čl. 54 a násl. Ústavy České republiky
- Volen v přímých volbách, funkce se ujímá složením slibu
- čl. 65: „(1) *Prezidenta republiky **nelze** po dobu výkonu jeho funkce zadržet, **trestně stíhat** ani stíhat pro přešupek nebo jiný správní delikt.*“
- Pozbytí funkce na základě tzv. ústavní žaloby (3/5 přítomných senátorů a 3/5 poslanců, rozhoduje Ústavní soud)
- Pro velezradu či hrubé porušení ústavního pořádku

Poslanci a senátoři

- Čl. 19 odst. 3 Ústavy České republiky – mandát vzniká zvolením
- Poslanci voleni poměrným systémem, senátoři většinovým
- Imunita dle čl. 27 Ústavy – úplná za hlasování v Parlamentu a jeho orgánech; za projevy učiněné v Parlamentu a jeho orgánech jen disciplinární odpovědnost
- V jiných věcech lze trestně stíhat jen se souhlasem příslušné komory Parlamentu – je-li odepřen, lze stíhat až po skončení mandátu

Vláda

- Čl. 68 odst. 3 Ústavy České republiky – vládu jmenuje prezident republiky
- Čl. 68 odst. 5 Ústavy České republiky - prezident republiky jmenuje a odvolává na návrh předsedy vlády ostatní členy vlády a pověřuje je řízením ministerstev nebo jiných úřadů.
- Žádná imunita

Člen zastupitelstva územní samosprávy

- Obecní zastupitel a krajský zastupitel
- Zák. č. 128/2000 Sb., o obcích
- Zák. č. 129/2000 Sb., o krajích
- Mandát vzniká zvolením
- Podrobnosti – zák. č. 491/2001 Sb., o volbách do zastupitelstev obcí a zák. č. 130/2000 Sb., o volbách do zastupitelstev krajů

Odpovědný úředník

- Zák. č. 234/2014 Sb., o státní službě
- Zák. č. 312/2002 Sb., o úřednících územních samosprávných celků
- + asistent soudce, vyšší soudní úředník, vyšší úředník státního zastupitelství
- Nikoliv „úředník“ tzv. zájmových či profesních samospráv (profesní komory, vysoké školy etc.)

Příslušník ozbrojených sil

- Zák. č. 219/1999 Sb., o ozbrojených silách ČR
- Příslušník ozbrojených sil -> jen voják v činné službě
- Voják v činné službě -> zák. č. 221/1999 Sb.
- Ozbrojené síly
 - Armáda ČR
 - Vojenská kancelář prezidenta republiky
 - Hradní stráž

Příslušník bezpečnostního sboru

- Zák. č. 361/2003 Sb., o služebním poměr příslušníků bezpečnostních sborů
 - Policie ČR
 - Hasičský záchranný sbor ČR
 - Celní správa České republiky
 - Vězeňská služba České republiky
 - Generální inspekce bezpečnostních sborů
 - Bezpečnostní informační služba, Úřad pro zahraniční styky a informace

Strážník obecní policie

- Není příslušníkem bezpečnostního sboru
- Je to zvláštní orgán obce
- Zák. č. 553/1991 Sb., o obecní policii

Soudní exekutor

- Zákon č. 120/2001 Sb., o exekutorech a exekuční činnosti
- Pouze při výkonu exekuční činnosti a při činnostech vykonávaných z pověření soudu nebo státního zástupce
- Nikoliv tedy např. sepisování exekutorských zápisů, ve vztazích zaměstnavatel – zaměstnanec atd.
- Vykonavatel soudního exekutora?
 - judikatura dříve rozporná
 - stanovisko trestního kolegia NS Tpjn 304/2014 -> **ano**

Notář

- Zák. č. 358/1992 Sb., o notářích a jejich činnosti
- Pouze vystupuje-li v dědickém řízení jako soudní komisař
- -> plní úkony soudu
- Při žádné jiné činnosti ne (sepisování listin, osvědčování skutečností, notářská úschova, zastupování účastníků v řízeních atd.)

Finanční arbitr a jeho zástupce

- Zák. č. 229/2002 Sb., o finančním arbitrovi
- Orgán mimosoudního řešení určitého typu sporů
- Spory mezi spotřebitelem a finanční institucí (poskytovatel platebních služeb, poskytovatel spotřebitelského úvěru, poskytovatel životního pojištění, obchodník s cennými papíry atd.) při činnosti těchto institucí
- Řízení se zahajuje na návrh spotřebitele, výsledek je exekuční titul, který je ovšem přezkoumatelný soudem

Lesní, myslivecká, rybářská stráž a stráž ochrany přírody

- Lesní stráž - § 38 a násl. 289/1995 Sb., o lesích
- Myslivecká stráž - § 12 a násl. zák. č. 449/2001 Sb., o myslivosti
- Rybářská stráž - § 14 a násl. zák. č. 99/2004 Sb., o rybářství
- Stráž ochrany přírody - § 81 a násl. zák. č. 114/1992 Sb., o ochraně přírody a krajiny
- Vše jsou fyzické osoby, vykonávající veřejnou moc na svěřeném úseku dobrovolně a bez nároku na odměnu

Další úřední osoby

- § 127 odst. 1 písm. d) – ***jiná osoba zastávající funkci v jiném orgánu veřejné moci***
- Rozšiřuje i na osoby, které nejsou úředníky – zvláštní funkce, funkce s určitou hodností
- Vždy musí mít podklad v platném právu
- Veřejná moc – autoritativní rozhodování o právech a povinnostech jednotlivců či zasahování do těchto práv, vynutitelné legitimní mocí -> nerovné postavení, vykonává se v zájmu celé společnosti

Judikatura k pojmu úřední osoba - ano

- Pracovník orgánu sociálně-právní ochrany dětí (Rt 69/2013)
- Vychovatel ve věznici (6 Tdo 675/2014)
- Zkušební komisař u zkoušky pro získání průkazu profesní způsobilosti řidičů (4 Tdo 1203/2014)
- Ředitel Úřadu Regionální rady soudržnosti (8 Tdo 1376/2013)
- Starosta obce (8 Tdo 1131/2011)
- Úředník Probační a mediační služby (Rt 77/2013)
- Prezident Nejvyššího kontrolního úřadu (5 Tdo 288/2013)

Judikatura k pojmu úřední osoba - ne

- Insolvenční správce (Rt 40/2010)
- Soudní znalec (Rt 26/1985)
- Člen orgánu samosprávy stavebního bytového družstva (Rt 33/1996)
- Ředitel základní školy (Rt 34/1986)
- Vlakovodoucí (Rt 22/1994)
- Přednosta porodnického oddělení v nemocnici (Rt 13/1990)

Trestné činy proti úředním osobám a úředních osob

- Společný objekt
- Zájem na řádném výkonu veřejné moci, resp. zájem na řádném, nedeformovaném výkonu pravomoci úředních osob, jímž se veřejná moc realizuje
- Deformace přicházející „zevnitř“
 - úřední osoba sama vykonává své pravomoci neřádně
- Deformace přicházející „zvenku“
 - na úřední osobu působí třetí osoba

Trestné činy proti úředním osobám

- Trestné činy proti České republice, cizímu státu a mezinárodní organizaci – hl. IX. zvl. části TrZ
 - vlastizrada, rozvracení republiky, teroristické trestné činy...
- Trestné činy proti orgánu veřejné moci - hl. X. díl 1. zvl. části TrZ, § 323, § 324 TrZ, § 327 TrZ
 - násilí proti orgánu veřejné moci, vyhrožování s cílem působit na orgán veřejné moci
- **Trestné činy proti úředním osobám** – stejný díl, § 325 a § 326 TrZ

Násilí proti úřední osobě - § 325 TrZ

„(1) Kdo užije násilí

a) v úmyslu působit na výkon pravomoci úřední osoby, nebo

b) pro výkon pravomoci úřední osoby,

bude potrestán odnětím svobody až na čtyři léta.

(2) Odnětím svobody na šest měsíců až šest let bude pachatel potrestán,

*a) spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 se **zbraní**,*

*b) ublíží-li takovým činem **jinému na zdraví**, nebo*

*c) způsobí-li takovým činem **větší škodu**.“*

Násilí proti úřední osobě - § 325 TrZ

„(3) Odnětím svobody na tři léta až dvanáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1

a) těžkou újmu na zdraví, nebo

b) škodu velkého rozsahu.

(4) Odnětím svobody na osm až šestnáct let bude pachatel potrestán, způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 smrt.

(5) Příprava je trestná.“

Násilí

- Jakékoliv destruktivní působení na osobu nebo věc
- + 116 TrZ? – i tehdy, je-li čin spáchán na osobě, kterou pachatel uvedl do stavu bezbrannosti Istí nebo jiným podobným způsobem
- Nemusí směřovat jen proti úřední osobě
 - např. útok na osobu blízkou
- Nepatří sem násilí verbální, emocionální atd.
 - srov. však TČ nebezpečného pronásledování

Úmysl působit na výkon či pro výkon

- Úmysl působit na výkon
 - snaha ovlivnit budoucí výkon pravomoci tak, jak by úřední osoba nejednala, nebýt ovlivnění
- Pro výkon
 - msta či odplata za výkon
- V obou variantách nemusí jít o konkrétní výkon
- V obou variantách je nerozhodné, jestli pachatel uspěl

Vyhrožování s cílem působit na úřední osobu

*„(1) Kdo **jinému** vyhrožuje **usmrcením, ublížením na zdraví nebo způsobením značné škody***

a) v úmyslu působit na výkon pravomoci úřední osoby, nebo

b) pro výkon pravomoci úřední osoby,

bude potrestán odnětím svobody až na tři léta.

*(2) Odnětím svobody až na pět let bude pachatel potrestán, spáchá-li čin uvedený v odstavci 1 **se zbraní.**“*

Vyhrožování s cílem působit na úřední osobu

- Jinému – může být učiněna i vůči jiné osobě
- Výhrůžka – útokem proti fyzické integritě či značnou škodou (§ 138 odst. 1 TrZ – 500.000,- Kč), **nikoliv však jinou újmou** (např. únosem, pomluvou, zesměšněním atd.)
- Vyhrožováno může být útokem i jiné osobě než úřední osobě
- Zbraň - § 118 – cokoliv, čím je možno učinit útok proti tělu důraznějším (předmět, poštvané zvíře)

Další trestné činy proti úředním osobám

- Úřední osoba jako znak kvalifikované skutkové podstaty
 - § 140 odst. 3 písm. d) TrZ - vražda
 - § 332 odst. 2 písm. b) TrZ - podplacení
- Status úřední osoby nehraje roli
 - např. křivé obvinění, pomluva, omezování osobní svobody, výtržnictví
 - pak lze považovat za přitěžující okolnost

Zneužití pravomoci úřední osoby - § 329 TrZ

„(1) Úřední osoba, která v úmyslu způsobit jinému škodu nebo jinou závažnou újmu anebo opatřit sobě nebo jinému neoprávněný prospěch

a) vykonává svou pravomoc způsobem odporujícím jinému právnímu předpisu,

b) překročí svou pravomoc, nebo

c) nesplní povinnost vyplývající z její pravomoci,

bude potrestána odnětím svobody na jeden rok až pět let nebo zákazem činnosti.“

Zneužití pravomoci úřední osoby - § 329 TrZ

„2) Odnětím svobody na tři léta až deset let bude pachatel potrestán,

a) opatří-li činem uvedeným v odstavci 1 sobě nebo jinému **značný prospěch,**

b) spáchá-li takový čin na jiném pro jeho skutečnou nebo **domnělou rasu, příslušnost k etnické skupině, národnost, politické přesvědčení, vyznání** nebo proto, že je **skutečně nebo domněle bez vyznání,**

c) způsobí-li takovým činem **vážnou poruchu v činnosti orgánu státní správy, územní samosprávy, soudu nebo jiného orgánu veřejné moci,**

d) způsobí-li takovým činem **vážnou poruchu v činnosti právnické nebo fyzické osoby, která je podnikatelem,**“

Zneužití pravomoci úřední osoby - § 329 TrZ

*„e) spáchá-li takový čin **zneužívaje bezbrannosti, závislosti, tísně, rozumové slabosti nebo nezkušenosti jiného, nebo***

*f) způsobí-li takovým činem **značnou škodu.***

(3) Odnětím svobody na pět až dvanáct let nebo propadnutím majetku bude pachatel potrestán,

*a) opatří-li činem uvedeným v odstavci 1 sobě nebo jinému **prospěch velkého rozsahu, nebo***

*b) způsobí-li takovým činem **škodu velkého rozsahu.***

(4) Příprava je trestná.“

Úmysl pachatele

- Tzv. **specifický úmysl**
- Někoho poškodit či někomu prospěch
- **Chybí kvantifikace** (např. škoda nikoliv nepatrná)
- **Chybí účinek** (stačí úmysl, nemusí uspět)
- Nemusí se jednat o účastníka řízení
- Tzv. **speciální pachatel** – zvláštní právní postavení

Objektivní stránka

- Výkon pravomoci v rozporu s jiným právním předpisem
 - nevyžaduje se určitá závažnost porušení
- Překročení pravomoci
 - vykonává pravomoc, kterou vůbec nemá
 - nenáleží danému orgánu či náleží v jeho rámci jiné úřední osobě
- Nesplnění povinnosti
 - zpravidla bude vždy i výkonem pravomoci v rozporu...

Maření úkolu úřední osoby z nedbalosti - § 330 TrZ

„(1) Úřední osoba, která při **výkonu své pravomoci z nedbalosti zmaří nebo podstatně ztíží splnění důležitého úkolu**, bude potrestána odnětím svobody až na jeden rok nebo zákazem činnosti.

(2) Odnětím svobody až na tři léta nebo zákazem činnosti bude pachatel potrestán,

a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 **vážnou poruchu v činnosti orgánu státní správy, územní samosprávy, soudu nebo jiného orgánu veřejné moci**,

b) způsobí-li takovým činem **vážnou poruchu v činnosti právnické nebo fyzické osoby, která je podnikatelem**,“

Maření úkolu úřední osoby z nedbalosti - § 330 TrZ

*„c) způsobí-li takovým činem **značnou škodu**, nebo*

*d) zajistí-li takovým činem jinému **značný prospěch**.*

(3) Odnětím svobody na jeden rok až pět let bude pachatel potrestán,

*a) způsobí-li činem uvedeným v odstavci 1 **škodu velkého rozsahu**, nebo*

*b) zajistí-li takovým činem jinému **prospěch velkého rozsahu**.“*

Zmaření a podstatné ztížení

- Zmaření je **znemožnění** úspěšné realizace
 - např. zničení posledního exempláře chráněného živočicha na daném území
- Podstatné ztížení znamená **nutnost vynaložení dodatečných** materiálních či finančních **prostředků**, **delší čas**, více pracovníků, přeformulování plánu atd.
 - musí jít o ztížení podstatné – zákon nikde přímo nekvatifikuje

Důležitý úkol

- Realizující hlavní důvod existence dané úřední osoby či jehož nesplnění má významnější dopad do zájmů třetích osob
- Rozhodování o přestupcích v prekluzivní lhůtě (8 Tz 97/2012)
- Prověřování skutečností nasvědčujících tomu, že byl spáchán trestný čin (6 Tdo 1121/2003)
- Nesprávné vyhodnocení telefonátu na tísňovou linku (8 Tdo 1648/2014)

Vážná porucha v činnosti

- **Znemožnění výkonu činnosti** či **významné omezení činnosti** po dobu nikoliv zanedbatelnou
- U podnikatelů lze vyjádřit zejména **výší hospodářských dopadů**
- U orgánů veřejné moci zejména **délkou času, po níž nemohly plnit řádně svoje společenské funkce**
- Může spočívat i v potřebě **alokovat svoje kapacity k odstranění následků činu pachatele**

Tzv. „nepravé úřední delikty“

- Jiný objekt než zájem na řádném výkonu veřejné moci
- Postavení úřední osoby je zde **prostředkem ke spáchání jiného trestného činu**
- Úřední osoba – znak kvalifikované skutkové podstaty
 - § 149 odst. 2 písm. a) TrZ – mučení
 - § 182 odst. 4 písm. a) TrZ- porušení tajemství přepravovaných zpráv
 - § 226 odst. 4 písm. c) TrZ – pletichy v insolvenčním řízení
 - § 338 odst. 2 písm. b) TrZ
 - aj.

To je vše, děkuji Vám za pozornost

JUDr. Jan Provazník, Ph.D.

odborný asistent

Katedra trestního práva

Právnická fakulta Masarykovy univerzity

Veveří 158/70